

DR. SHERIF GASHI,

Kolegji "Pjeter Budi"

10000 Prishtinë

Email address: sherif_gashi_@hotmail.com

Tel: +377(0)45 293 943

UPRAVLJANJE OPERATIVNIH TROŠKOVA IZAZOV NA TRŽIŠTU OSIGURANJA U ZEMLJAMA BIVŠE JUGOSLAVIJE

Osiguravatelj se suočava s nizom operativnih rizika, kao što su: rizici za upravljanje ljudskim resursima, rizik od povećanih administrativnih troškova, rizik informatike, procesi u ručnoj izvedbi, gospodarski kriminal, rizici od prijevare itd. Upravljanje takvim rizicima uključuje troškove, koji su u zemljama bivše Jugoslavije veoma visoki u usporedbi s neto premijom. I dok u zemljama s razvijenim tržištem osiguranja operativni troškovi sudjeluju od 25 do 50 posto, u nekim zemljama bivše Jugoslavije kreću se i od 60 posto i više.

Analiza tih troškova zahtijeva ozbiljan pristup, zbog toga što visoki administrativni troškovi mogu dovesti do slabljenja likvidne snage tvrtke. Izvješće troškova pokazuje koliko je učinkovit osiguravatelj. To izvješće pokazuje da tvrtka vjerojatno ima mogućnosti zloupotrebe sredstava. Tržište u bivšim jugoslovenskim zemljama je učinkovito, ali ulazak stranih tvrtki sa značajnim kapitalom, koje imaju omjer vrlo visoke učinkovitosti, može imati koristi od osiguravatelja u neučinkovitoj zemlji. Što je niži koeficijent rashoda, veća je rentabilnost tvrtke.

Zbog specifične aktivnosti osiguravajućih društava, potrebno je vrlo visoko upravljanje operativnim troškovima iz razloga što se: operativni troškovi obračunavaju u cijenu premije, visoki troškovi poslovanja prouzrokuju povećanje cijena sigurnosti, visoki troškovi smanjuju likvidnost tvrtke, visoki troškovi smanjuju platežnu mogućnost. Važno je u analizi troškova osiguravajućih društava analizirati: utjecaj marginalnih troškova u cijeni osiguranja. To su troškovi koji utječu na rast ili smanjenje razine cijena proizvodnje ili cijena usluga za svaku jedinicu novog proizvoda ili usluge. Operativni rashodi u troškovima osiguranja mogu biti relativno fiksni, jer operativni troškovi koje ima tvrtka mogu povećati vlastite sposobnosti u prodaji polisa osiguranja i da, pri tome, nemaju uopće ili vrlo malo povećanje troškova. Rast će imati samo troškovi provizije posrednika, troškovi tiskanja polisa za osiguranja, dok će površina korišćenja ostati ista, radna snaga ista, korišćena sredstva će biti ista, itd.

Ključne riječi: Poslovni rashodi, neto premija, kombinirani omjer trošenja, upravljanje, tržište osiguranja

UVOD

Ukupno financijsko stanje društva za osiguranje i njihov uspjeh na tržištu usluga osiguranja ovisi od kvaliteta upravljanja, organizacijske strukture, kontrole i sustava upravljanja rizicima, čiji je krajnji cilj stjecanje police osiguranja obezbjeđivanje i učinkovitog i sigurnog tržišta. Odgovornost za financijsku održivost osiguravatelja postavljena je na upravljačkom nivou, tamo gdje i pripada. Osiguratelju se daje više slobode, tj. od njih će se zahtijevati da se zadovolje načela, a ne da budu podložni vrlo detaljnim proizvoljnim pravilima. Regulatorni zahtjevi i industrija praksa će se poravnati i osiguravatelji će biti nagrađeni za provedbu sustava upravljanja rizicima i kapitalom koji najbolje odgovara njihovim potrebama i profilu općeg rizika.

Osiguravajuća društva njihovu aktivnost baziraju u ugovorenim poslovima s različitim pojedincima, pravnim osobama, pri čemu jamče obećanje nadoknade iznosom isplaćenih sredstava. Ta isplaćena sredstva su izvor iz kojeg osiguravajuća društva razvijaju svoje aktivnosti. Krajnji cilj je stvaranje prihoda koji će omogućiti opstanak i razvoj.

Svjedoci smo velikog poticaja globalnog razvoja financijskog tržišta, koje će imati ogromne rizike tijekom svog djelovanja. Svaka tvrtka treba razumno napraviti analizu financijskih rezultata neovisno, da bi mogla pravovremeno donijeti odgovarajuće odluke u vezi stanja. Pitanje je ko pruža ove informacije? Računovodstvo je jezik informacija, izražen u novčanim jedinicama aktivnosti gospodarskih jedinica. Računovodstvo je najbolji odraz toka informacija jednoga poslovnog etnita.

1. ANALIZA FINANCIJSKIH IZVJEŠĆA

Analiza aktivnosti gospodarskog subjekta koji ima za cilj da na temelju izvješća koje knjigovodstveni servis predstavlja za određeno razdoblje može vidjeti ponašanje angažiranih proizvodnih čimbenika (opreme, sirovine i radne snage), tako da se pravovremeno i kvalitetno donose rješenja za budućnost poslovanja. Analiza se vrši za određenu situaciju, može se referisati operacijama koja mogu da se dogode u budućnosti, analize koje se obavljaju radi prepoznavanja stvarnosti tvrtke.

Financijski izvještaji su pokazatelji ekonomske uspješnosti jednog etnita, bilo proizvodna poduzeća, komercijalna, uslužna, banke, osiguravajuća društva, mirovinski fondovi, itd. Pregledi sadrže brojeve, koji imaju svoje

značenje, ali ako ne znamo ih pročitati, oni ne sadrže ništa. Financijski izvještaji prikazuju ulaze i izlaze tijekom određenog vremenskog razdoblja, koji pokazuju smanjenje ili povećanje imovine etniteta.

Ako tvrtka želi znati ponašanje poslovanja u duljem razdoblju, onda će tvrtka imati kao model analizu trenda, s naglaskom na jednu baznu godinu, npr. 2012. godinu, i uspoređujući rast ili smanjenje imovine za svaku godinu. Ova analiza pokazuje trend tvrtke. Ako želite znati koji su čimbenici utjecali na rast ili smanjenje imovine, moramo koristiti strukturalna metoda u analizi. Takva metoda može ukazivati na slabosti svakog elementa, ili prednosti svakog sastavnog elementa u poslovanju tvrtke.

2. IZVJEŠTAJ O PRIHODIMA

Financijski rezultat predstavlja razliku između prihoda i rashoda.

Tehnički rezultat predstavlja razliku između prihoda i rashoda osigurateljske aktivnosti (tj. ne uključujući prihod od uloženi sredstava, te ostale prihode).

Društva za osiguranje će, na kraju obračunskog razdoblja, imati pozitivan ili negativan rezultat (dobit ili gubitak). Ako su prihodi veći od rashoda, tvrtka posluje unosno i obrnuto, ako su prihodi manji od rashoda, tvrtka posluje s gubitkom. Odnos izvještaja o prihodima i rashodima mjeri uspješnost poslovnog subjekta tijekom razdoblja od šest mjeseci, ili godišnje. Za menadžment (upravljanje) i investitore i druge zainteresirane, to je najvažniji izvještaj, koji će omogućiti rukovodstvu u donošenju odluka vezanih za aktivnost poslovnog subjekta. Prihod predstavlja bruto ekonomske koristi, koje kao rezultat normalnog tijeka aktivnosti dovode do porasta kapitala. S druge strane, troškovi predstavljaju smanjenje dobiti tijekom danog razdoblja. Iz izvještaja o prihodima i rashodima konstatujemo računovodstvenu jednadžbu, koja je:

REZULTAT = PRIHODI – TROŠKOVI

Za sve tvrtke vrijedi ovo načelo, samo unutarnja struktura stavki varira uspoređujući osiguravajuća društva, banke i proizvodne ili komercijalne jedinice.

3. PRIHODI U OSIGURAVAJUĆIM DRUŠTVIMA

Glavni izvori prihoda osiguranja jednog osiguravajućeg društva su:

- Prihodi od premija
- Od interesa uloženi sredstava
- Ostali prihodi

4. POTROŠNJA U OSIGURAVAJUĆIM DRUŠTVIMA

Potrošnja osiguravajućih društava klasificira se na slijedeći način:

- Troškovi za naknadu štete (gubitka)
- Troškovi premije prenijeti na reosiguravatelja
- Troškovi za sprečavanje štete
- Troškovi za prikupljanje premija
- Bonusi i malusi
- Operativni troškovi
- Troškovi za nestečenu premiju
- Troškovi za ulaganja
- Ostali troškovi osiguranja

4.1. TROŠKOVI ZA NADOKNADU ŠTETA I NJIHOV ODNOS

Sama djelatnost osiguravajućih društava je karakteristično, stoga su i financijska izvješća karakteristična. Odnos gubitka je posebna kategorija, jer gubitak ne prikazuje kakav je financijski rezultat, nego se prikazuje iznos štete prouzrokovane u određenom vremenskom razdoblju. Najvažnije je izvješće tvrtke, jer su to troškovi koji imaju najznačajni udio u rezultatu. Stoga, u ovom slučaju valja imati u vidu da izvješća budu realnija. Ako nemamo pravu sliku, ne možemo imati stvarnost za definiranje i mjerenje rizika.

Omjer gubitka se izražava:

Omjer štete = Pretrpljena šteta/neto premije

Nastale štete su osiguravajući gubici, koje nadoknađuje osiguravatelj, uvećani za troškove koji su stvoreni tijekom tretiranja gubitka (provjera, mjerenje, priznavanje istog). Ovo izvješće pokazuje koliko premijskih jedinica treba dodijeliti za pokriće gubitka jedne jedinice. Odnos gubitka ili šteta u zemljama u razvoju je od 60-80 posto, ovisno o vrstama osiguranja. Kratkoročna osiguranja imaju niže gubitke i veće troškove, tako da se koeficijent kreće od 50 do 80 posto. Međutim, ako je koeficijent gubitka ispod 50 posto, to pokazuje da tržište ne funkcionira ispravno, ili da nema dovoljno rezervi za potraživanja. Dugoročna osiguranja imaju veća dostupna sredstva za ulaganja, gdje stvaranje prihoda od ulaganja stvara dovoljnu razinu dobiti.

Ako tvrtka ima mali koeficijent zahtjeva, ne znači da tvrtka ima dobar rezultat, odnosno da je poslovanje na dobrom putu. Može se dogoditi da tvrtka s visokim omjerom potraživanja bude učinkovitije i bolje upravljano od trgovačkog društva s niskim koeficijentom potraživanja. Odnos potražnje može biti nizak zbog lošeg upravljanja tvrtkom, koja može biti u financijskim teškoćama.

Na primjer, tijekom 2012. godine odnos nastalih šteta u nekim državama je kao što slijedi:

Tablica br. 1: IRIS financijski pokazatelj

Postotak	% krajnje visok	% krajnje nizak
Stopa rasta premije	+40	-40
Neto retencija (neto pisana premija/bruto pisana premija)	80	40
Izvrješće troškova	50	25
Izvrješće štete	80	50
Kombinirani razmjjer	105	85
Odnos prihoda	8	4
Izvrješće ostalih prihoda	1	N/A
Operativno izvrješće	101	80
Izvrješće dobiti	20	-1
Odnos kapitala i viška prema bruto premiji	50	20

Na Kosovu izvrješće šteta u 2012. godini bilo je 37,10 posto². U Hrvatskoj to izvrješće je, u poređenju s neto premijom 63 posto³. U Srbiji izvrješće šteta u 2012. godini bilo je 40.84 posto⁴. U BiH je u 2012. godini taj je omjer bio 37.26 posto,⁵ itd. U Albaniji u 2012. godini je taj omjer iznosio 34.27 posto.⁶

Ako se naglo mijenja omjer gubitka, treba odmah vidjeti i intervenirati, jer to nije dobar znak za tvrtku, jer mogu nastati problemi kao što su:

- slabo ili nedovoljno reosiguranje
- promjena poslovne strategije, ili
- loš pristup prema rezervama

4.2. TROŠKOVI POSLOVANJA I NJIHOVO UPRAVLJANJE

Nakon troškova likvidiranih šteta i troškova rezerve, operativni troškovi nose glavni teret u osiguravajuća društva. Operativni troškovi su svi troškovi koji omogućuju tvrtki obavljanje radova oko njezinog poslovanja. Zbog specifične aktivnosti osiguravajućih društava, potrebno je vrlo visoko upravljanje operativnim troškovima, jer:

- operativni troškovi su uračunati u cijenu premije

² BQK Raportir financiar i BQK për vitin 2012

³ HANFA Godišnje izvješće 2012, str. 100

⁴ Narodna Banka Srbije Godišnji izvještaj 2012

⁵ Agencija za Nadzor Osiguranja F BiH Godišnji izvještaj 2012

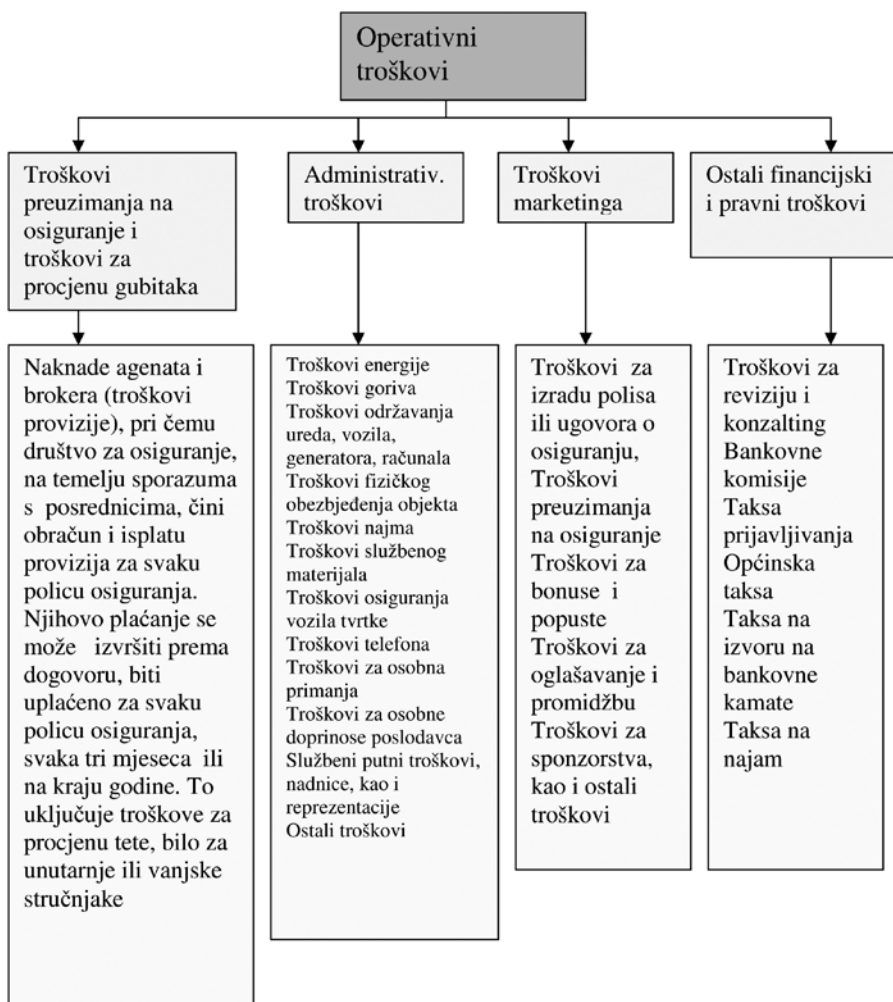
⁶ AMF Albania Raportir vjetor 2012

- visoki operativni troškovi prouzrokuju povećanje cijene osiguranja
- visoki troškovi smanjuju likvidnost tvrtke
- visoki troškovi smanjuju solventnost

Operativni troškovi su dio premije osiguranja, jer se iz uplaćenih premija osiguranja, u razvijenim zemljama planiraju operativni troškovi između 20 i 40 posto, dok u zemljama u tranziciji, konkretnije na Kosovu u 2012. godini bilo je 67,19 posto⁷, što znači vrlo težak teret za osiguravajuća društva.

⁷ BQK Raportir finciar i BQK për vitin 2012

Tablica br. 2: Kategorije troškova u osiguravajućim društvima

Operativni troškovi uključuju:

- a) troškove preuzimanja u osiguranje i troškove za procjenu gubitaka
- b) administrativne troškove
- c) troškove marketinga
- d) ostale financijske i pravne troškove

Operativnim troškovima treba posvetiti odgovarajuću pozornost u poslovanju osiguravajućih društava, jer:

- Prekomjerni prikazani troškovi utječu na rast cijena premije.
- Čine se lako pokrivenim, iz razloga što osiguravajuća društva uvijek imaju likvidna sredstva, međutim ne posvećuje se odgovarajuća pozornost potrošnji, ali posljedice će se vidjeti u budućim razdobljima, što bi moglo utjecati na smanjenje likvidnosti tvrtke.
- Ukoliko bi zbog neodgovarajućeg upravljanja operativnih troškova društvo bilo obavezno da povećava cijenu premije, to bi negativno utjecalo na potrošače, izgubit će se povjerenje.

Dok razvijene zemlje idu ka smanjenju troškova, kod razvijenih zemalja operativni troškovi progutaju stečenu premiju preko 50%. Konkretnije, na tržištu osiguranja na Kosovu, prema godišnjem izvješću 2012 od CBK, operativni troškovi od zarađene premije sudjeluju s 67,19 posto⁸. U Hrvatskoj izvješće operativnih troškova na kraju 2012. godine bilo je 46,4 posto⁹. U Srbiji izvješće operativnih troškova za 2012. godinu bilo je 56.67 posto¹⁰. U BiH omjer troškova poslovanja za 2012. godinu iznosio je 56.09 posto¹¹. Visok postotak oko 30 posto veći od nadoknađene štete nadoknaditi. Omjer operativnih troškovi na tržište osiguranja u Albaniji u 2012. godini bio je 62.78 posto.¹²

Učinkovito upravljanje tih troškova obavlja se izdvajanjem istih u proizvodne sektore. Isključujući tržište osiguranja u Sloveniji i Hrvatskoj u svim drugim zemljama regije dominiraju obavezni proizvodi osiguranja. Ako osiguravajuća društva imaju proizvode osiguranja koji ne mogu pokrivati sebe, isti opterećuju tvrtke s nepotrebnim troškovima. Proizvodi koji se ne može iznajmiti, treba pogledati mogućnost uklanjanja s tržišta. Uklanjanje s tržišta tih proizvoda omogućilo bi tvrtki da smanji prekomjerne operativne troškove.

U posljednje vrijeme osiguravajuća društva pri izračunu troškova primjenjuju koncept na temelju osnovnih djelatnosti. Takav koncept temelji se na fleksibilnosti tvrtke, koja se temelji na: procesima i aktivnostima tvrtke. Proces je skupina specifičnih aktivnosti. Aktivnost je transformacija ulaza ili inputa na izlaze ili outputa.

Novo koncipiranje u izračunu troškova zahtijeva:

- a) identifikaciju prirode i strukture troškova

⁸ BQK Raportni finansiari i BQK për vitin 2012

⁹ HANFA Godišnje izvješće 2012 str. 100

¹⁰ Narodna Banka Srbije Godišnji izvještaj 2012

¹¹ Agencija za nadzor osiguranja FBiH Godišnji izvještaj 2012

¹² AMF Albania Rapori vjetor 2012

- b) raspodjelu troškova poslovanja – vrste proizvoda
- c) određivanje metode raspodjele troškova

4.3. UTJECAJ MARGINALNIH TROŠKOVA U CIJENI OSIGURANJA

To su troškovi koji utječu na rast ili smanjenje proizvodne cijene ili razine cijena usluga za svaku jedinicu novog proizvoda ili usluge. Poslovni rashodi u troškovima osiguranja mogu biti relativno fiksni, jer troškovi poslovanja tvrtke mogu povećati vlastite sposobnosti u prodaji polisa osiguranja i bez ili s vrlo malo povećanih troškova. Rast će imati samo troškovi provizije posrednika, troškove tiskanja polisa za osiguranje, dok će korišćeno područje ostati isto, ista radna snaga, isti najam, korišćena sredstva će biti ista itd.

Stoga, što više budemo povećali proizvodnju ili prodaju obećanja u konkretnom slučaju (osiguranja) cijena po jedinici će pasti. Sve to je prikazano u sljedećoj tablici.

U tablici se pokazuje da, ako se povećava broj prodanih polisa, ali se ne mijenja broj zaposlenih u tvrtki, smanjuju se jedinični troškovi. U 2010. prodali smo 5000 polisa osiguranja, uz angažiranje 20 radnika, a cijena za jednu polisu iznosila je 450 eura. U 2011. broj prodanih polisa porastao je za 120, međutim zaposlenih ostao je isti, dok su troškovi za jednu polisu smanjeni na 440,09 eura. U 2012. godini broj prodanih polisa porastao je za 150, broj zaposlenih porastao je za dva, troškovi za jednu polisu smanjeni su na 429,94 eura. Osiguravajuća tvrtka, da bi bila produktivna, mora orijentirati svoje poslovanje u tom smjeru da za jednu prodanu polisu osiguranja utroši što manje. Ovaj način upravljanja troškovima će omogućiti tvrtki da bude konkurentna na tržištu, odnosno mnogo veći zaokret.

Tablica br. 3: Utjecaj marginalnih troškova na cijeni osiguranja

Poslovna godina	Broj prodanih polisa	Broj zaposlenih	Rashodi za osobna primanja	Ostali troškovi za pripremu polisa	Ukupni troškovi	Troškovi po jedinici
Godina 2010	5.000	20	450.000	1.800.000	2.250.000	450 euro
Nove polise	120	0		3.240	3.240	27.00 euro
Godina 2011	5.120	20	450.000	1.803.240	2.253.240	440.09 euro
Nove polise	150	2	8.500	4.050	12.550	83.67 euro
Godina 2012	5.270	22	458.500	1.807.290	2.265.790	429.94 euro

4.4. RASPODJELA TROŠKOVA POSLOVANJA U PROIZVODIMA OSIGURANJA, NJIHOV UTJECAJ NA CIJENU OSIGURANJA.

Na tržištu osiguranja na Kosovu dominiraju operativni troškove. U državama koje imaju razvijeno tržište osiguranja dominiraju troškovi za naknadu štete. Na tržištu osiguranja gdje postoji vrlo mali asortiman proizvoda lakše je raspodijeliti operativne troškove po proizvodima, bilo linearno ili prema proizvodu. Dok razvijeno tržište osiguranja, gdje je asortiman proizvoda raznovrstan, zahtijeva visoku razinu profesionalnosti u izračunu i raspodjeli troškova poslovanja u cijeni proizvoda.

Pravedna raspodjela troškova utječe na određivanje stvarne premije. Premija se sastoji od tehničke premije, koja pokriva rizik osiguranja, plus na ispravan način može doći do opterećenja nekih proizvoda fiktivnim troškovima, dok neki proizvodi mogu imati stvarne troškove. Dijeljenje troškova jedan je od važnih pokazatelja u gospodarstvu osiguranja.

4.5. KOMBINIRANI OMJER (TROŠKOVI ZA NAKNADE + OPERATIVNI TROŠKOVI)

Kombinirani omjer je zbroj omjera operativnih troškova poslovanja i omjera gubitka ili štete. Ovaj omjer može biti manji od 100 posto, jednako 100 posto, odnosno viši od 100 posto. Ako je taj omjer iznad 100 posto, onda se tvrtka oslanja na prihode od ulaganja. Ako to nije dovoljno, onda zahtijeva izvor u kapitalu i na višak nositelja polise za pokrivanje štete i troškova. Kombinirani omjer manji od 100 posto je dobar znak za poslovanje tvrtke, što znači da tvrtka koristi načelo u pokrivanju cjelokupnih troškova. Obično se kombinirani omjer koristi od visoke razine upravljanja za realizaciju poboljšanja, ako omjer pokazuje tendenciju rasta. Kombinirani omjer je informacija koja može biti dobar vodič o tome da li je osiguravajuće društvo u opasnosti da bude pretvoreno u poduzeće s financijskim poteškoćama ili ne.

KOMBINIRANI OMJER = OMJER TROŠKOVA POSLOVANJA + OMJER GUBITKA

Važno je potencirati: ako je koeficijent manji od 1 rezultat je pozitivan, međutim ukoliko je veći od 1, rezultat je negativan. Pregled kombiniranog omjera u nekim državama bivše Jugoslavije tijekom 2012. godine. Kombinirani omjer na tržištu osiguranja u Hrvatskoj iznosio je 109,4 posto¹³. Na Kosovu kombinirani omjer za 2012. godinu bio je 104.29 posto¹⁴. U Srbiji kombinirani omjer tijekom 2012. godine bio je 97.51 posto¹⁵. U BiH je iznosio 93.35 posto.¹⁶

¹³ HANFA Godišnje izvješće 2012, str. 100

¹⁴ BQK Raporti vjetor 2012

¹⁵ Narodna Banka Srbije Godišnji izvještaj 2012

¹⁶ Agencija za nadzor osiguranja FBiH Godišnji izvještaj 2012

Kombinirani omjer na tržištu osiguranja bio je ispod uvjeta normale 97,05 posto.¹⁷ Iz ovih podataka jasno je da su tržišta u Hrvatskoj i na Kosovu imala koeficijent troškova veći od 1, kao ishod toga ova dva tržišta su tijekom 2012. godine poslovala s gubitkom. S druge strane, u Srbiji, BiH i Albaniji tržište osiguranja tijekom 2012. godine poslovalo je s dobitkom, jer je koeficijent troškova bio manji od 1.

ZAKLJUČCI

Oštra konkurencija na tržištu osiguranja, posebno u zemljama bivše Jugoslavije, onemogućuje održivi razvoj osiguravajućih društava, posebno lokalnih. Dominacija stranog kapitala na tržištu osiguranja donio je kulturu sigurnosti, ali s druge strane je stvorila jaku konkurenciju za lokalne tvrtke.

Kako bi se osiguravajuće društvo nosilo s tim, uz tržišnu ekspanziju, povećanje asortimana proizvoda, treba posvetiti posebnu pozornost upravljanju operativnim troškovima. Njihovo dobro upravljanje će omogućiti tvrtki da lakše podmiri zahtjeve prema potrošačima. Tržište osiguranja na Kosovu je novo, bez nekog iskustva, bez profesionalnog kadra, bilo u upravljanju rizikom ili troškovima. Istraživanje je pokazalo da su operativni troškovi puno veći nego u jednom razvijenom tržištu osiguranja. Ako tržišta osiguranja u regiji ne budu obraćala posebnu pozornost troškovima, onda može doći do početka stečajnog postupka. Jer loše upravljanje smanjit će platežnu moć tvrtke, likvidnost, smanjiti rezerve za osiguranje, solventnost tvrtke.

Tržište osiguranja u regiji trebaju razvijati takvu politiku upravljanja, kako bi s jedne strane smanjili operativne troškove na minimum, a s druge povećali troškove zahtjeva prema potrošačima, kako ne bi izgubili njihovo povjerenje. Osiguravajuća društva moraju povećati prihode od premije osiguranja, oslanjajući se na postojeće troškove, što znači da treba smanjiti troškove po prodajnoj jedinici, u ovom slučaju za polise osiguranja.

Postizanje ciljeva osiguravajuće tvrtke ne može se realizirati bez dobrog upravljanja svim rizicima, bilo osiguranja, operativnih ili ulaganja.

LITERATURA

Financial Service Authority, 2008, "Insurance Risk Management", The Path to Solvency II", Discussion paper 08/4.

Geneva Association Systemic Working Group, "Systemic Risk in Insurance: An Analysis of Insurance and Financial Stability," Special Report, March 2010.

Dr. Darko Lukić: "Računovodstvo osiguravajućih kompanija", Savremena Administracija Beograd 2008

¹⁷ AMF Albania Raportu vjetor 2012

Sherif Gashi “ Menaxhimi i rreziqeve në tregun e sigurimeve” Libri Shkollor 2013, Priština

Sherif Gashi, “*Analiza e Tregut të sigurimeve*”, Rahmil Nuhi, Priština, februar, 2011

Scott Harrington, “*The Financial Crisis, Systemic Risk, and the Future of Insurance Regulation*,” Issue Analysis, National Association of Mutual Insurance Companies, septembar 2009.

Dr.sc. Mile Bjelić: “*Osiguranje i Reosiguranje*”, Tectus Zagreb, 2002

Drago Klobučar: “*Risk Management i OSIGURANJE*”, Tectus Zagreb, 2007

“*The Geneva Association*”, Komisioni Kombëtar për Shkaqet e Krizës Financiare dhe Ekonomike në SHBA, 2011, sur. 352.

Hodes, D.M., Feldblum, S.and Neghaiwi,A.A.,(2003),”*The Financial Modeling of Property- Casualty Insurance Companies*”, North American Actuarial Journal, Vol.3, Nu.3.

Dopunska literatura

BQK (Banka Qendrore e Kosovës)

AMF Albania

Hrvatska agencija za nadzor finansijske usluge – HANFA

Narodna banka Srbije - Nadzor Osiguranja

Svijet Osiguranja - Novosti iz svijeta osiguranja, Osiguranje.hr,

Agencija za Nadzor Osiguranja FBiH

Hrvatski ured za osiguranja

Munich Re, Geo Risks Research, NatCatService As of July 2011.

Munich Re, Geo Risks Research, NatCatService As of January 2013.

Swiss Re, Sigma, nr. 2/2013, As of January 2013

CEA reportstattiscitis 2012

